

بررسی عوامل رشد صنعت گردشگری و رونق اقتصادی در کشور ترکیه

۱. مرتضی حیدرزاده

مدرس دانشگاه. پژوهشگر حوزه علوم زمین

۲. محمد عمرانی

پژوهشگر حوزه گردشگری

چکیده:

یکی از راه‌های دستیابی به توسعه پایدار اجرای برنامه‌های توسعه توریسم در سطوح محلی، ملی و بین المللی است. صنعت توریسم دارای پتانسیل‌های بالایی در زمینه‌های محیطی، فرهنگی و تاریخی است که برنامه‌ریزی و توجه به آن در راستای توسعه پایدار، باعث رشد اقتصادی در کشورها می‌گردد. امروزه گردشگری بعنوان یکی از ارکان مهم توسعه، اقتصاد و در حال رشد، در کشورهای جهان شناخته می‌شود. گردشگری به عنوان درآمدزاترین و ارزآورترین صنعت، سهم بسزایی در کاهش فقر و ارتقای سطح زندگی و تعاملات مثبت فرهنگی داشته است. یک واقعیت مهم اجتماعی که عموماً از دیدگاه تعادل فرهنگی و توسعه‌ای (عدالت اجتماعی) به آن نگریسته می‌شود. در طول شش دهه گذشته توسعه مداومی را که صنعت توریسم ترکیه تجربه کرده؛ سبب گردیده تا یکی از بزرگترین و پرسرعت‌ترین کشورهای دارای نرخ رشد اقتصادی بالا را در دنیا تجربه نماید. با توجه به رشد صنعت توریسم و رونق اقتصادی در کشور ترکیه، در این مقاله دلایل و سیاست‌های توسعه صنعت توریسم مورد بررسی قرار گرفته است.

کلید واژگان: گردشگری ترکیه، رشد اقتصادی، جذب سرمایه، آموزش عمومی.

۱- مقدمه

سفر به دیگر نقاط دنیا چه به صورت حقیقی و واقعی و چه به صورت مجازی، با انگیزه‌های مختلف، جزء ملزومات زندگی انسان قرن بیست و یکم محسوب می‌شود. جریانی که مرزهای ملی و بین‌المللی را درنوردیده، رویکردی فراتر از دولت و ملت خواهد داشت. (محسنی، ۱۳۸۸) در اقتصاد امروز، صنعت گردشگری نقش اساسی در توسعه پایدار دارد؛ به گونه‌ای که این صنعت یکی از ملاک‌های مهم توسعه یافتگی کشورها به شمار می‌رود. گسترش و پیشرفت فناوری در قرن اخیر، موجب خواهد شد، وقت انسان بیش از پیش آزاد و ثروتش افزون شود و زمان بیشتری را صرف اوقات فراغت خود کند. از این رو توجه به صنعت گردشگری می‌تواند زمینه ساز تأثیرات و تغییرات اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی و حتی محیطی در هر کشوری شود. (محنت فر، ۱۳۹۴). صنعت گردشگری صنعتی پویا با آینده‌ای روشن تلقی می‌شود و سرمایه‌گذاری در این صنعت در تمام کشورهای دارای جاذبه‌های جهانگردی، روبه افزایش است. و جذب گردشگر به رقابتی فزاینده در بین نهادهای درگیر در صنعت گردشگری تبدیل شده است. زیرا این صنعت نه تنها در پیشبرد اقتصاد ملی و درآمدهای ارزی نقش دارد بلکه صنعتی پاکیزه و عاری از آلودگی و در عین حال ایجادکننده مشاغل جدید است.

کشور ترکیه در سال ۲۰۱۱ توانست، مقام ششم دنیا را در زمینه گردشگری به خود اختصاص بدهد بگونه‌ای که در سال ۲۰۱۱ بیش از ۳ میلیون نفر گردشگران روس به ترکیه سفر کرده نموده‌اند. سیاست خارجی جدید ترکیه در حوزه گردشگری، در پی حداکثرسازی مطلوبیت‌های تاریخی و هویتی خود در منطقه و جهان است تا در جغرافیای منطقه‌ای به عنوان مرکز ثقل و در نظام بین‌الملل به عنوان بازیگری موثر و مطرح شناخته شود. در سال‌های اخیر ترکیه به یک بازیگر قدرتمند در عرصه گردشگری جهان تبدیل شده، بطوریکه رتبه ششم جهان در جذب گردشگر را به خود اختصاص داده است. باید متذکر شد، جامعه‌ی ترکیه به بیش از ۷۰ کشور، بدون ویزا دسترسی دارد و خطوط هوایی آن یکی از بزرگترین خطوط هوایی جهان بشمار می‌آید. گردشگری به عنوان صادرات نامرئی درآمدزاترین و ارزآورترین صنعت است و سهم بسزایی در کاهش فقر و ارتقای سطح زندگی و تعاملات مثبت فرهنگی دارد. در عصر فرامردن امروزی یک واقعیت مهم اجتماعی است که عموماً از منظر تعادل فرهنگی و تعادل‌های توسعه‌ای (عدالت اجتماعی) به آن نگریسته می‌شود.

طبق برآورد سازمان جهانی گردشگری، کل گردشگران دنیا در سال ۲۰۲۰ به حدود یک میلیارد و ششصد میلیون نفر خواهد رسید. عوامل گوناگونی در تحقق رشد اقتصادی و تغییر راه اقتصاد ترکیه نقش داشته است. چنانچه ثبات مدیریتی و پیش‌بینی‌پذیری اقتصاد و سیاست ترکیه، اصلاحات ساختاری، تلاش برای ادغام ترکیه در اقتصاد بین‌المللی، جذب بیشتر سرمایه خارجی، توجه بیشتر غرب به اقتصاد ترکیه، تلاش برای ایجاد امنیت و ثبات در کشور، کاهش تنش و به حداقل رساندن تنش‌ها با همسایگان و گسترش مناسبات تجاری، هر یک به نوبه خود به شکوفایی اقتصادی ترکیه کمک کرد. استراتژی اصلی ترکیه در اقتصاد کلان برای دستیابی رشد اقتصادی بالا، گسترش بخش خصوصی و ایجاد سازوکار برای رقابت بیشتر بوده است. خصوصی‌سازی به طور مشخص از میانه دهه ۸۰ میلادی در دستور کار سیاست‌های اقتصادی ترکیه قرار گرفت. خصوصی‌سازی در ترکیه از یکسو به کاهش هرچه بیشتر مداخله دولت در فعالیت‌های اقتصادی و کاهش بار پولی بنگاه‌های اقتصادی دولتی بر بودجه ملی کمک کرده و از سوی دیگر به توسعه بازارهای سرمایه و هدایت مجدد منابع به سوی سرمایه‌گذاری‌های جدید معطوف بوده است. ترکیه در به ثمر رساندن سیاست‌های خصوصی‌سازی خود با به‌کارگیری جلب حمایت مردمی، شفافیت در سیاست‌گذاری و اجرا، ثبات اقتصادی و سیاسی و حمایت قوی دولت از بخش خصوصی توانسته تا حد قابل توجهی در این مسیر توفیق کسب کند. علاوه بر خصوصی‌سازی، با سیاست‌گذاری اقتصادی در کشور همسایه به جذب سرمایه خارجی نیز اهتمام ویژه‌ای داشته است. ترکیه به دلیل دارا بودن بستر مناسب برای سرمایه‌گذاری و نزدیکی به بازار مصرفی آسیا یکی از مهمترین کشورها در جذب سرمایه خارجی بوده است. ترکیه از شرکای خارجی عمده بسیاری از کشورهای منطقه می‌باشد و بر اساس آمارهای سال ۲۰۱۸ با حدود ۶ میلیارد مبادله تجاری رتبه سوم پس از چین و روسیه قرار دارد. حجم سرمایه‌گذاری شرکت

های آن در منطقه به ۱۵ میلیارد دلار می رسد. کل پروژه های انجام شده توسط شرکت های پیمانکاری ترکیه در منطقه از ۸۶ میلیارد دلار فراتر رفته است.

۲- روش شناسی تحقیق

مقاله حاضر از نوع کاربردی و روش مورد استفاده در آن تحلیلی توصیفی است. بهره گیری از مطالعات کتابخانه ای و بررسی مشاهدات میدانی، در پی یافتن واقعیت ها و شناخت بازتاب های ملموس حضور فیزیکی بانگاه و هدف پتانسیل سنجی گردشگری و روش های موفقیت در جذب گردشگر در ترکیه انجام گرفته است.

۳- تعاریف

۳-۱- ترکیه

ترکیه با مساحت ۷۸۳۳۵۶ کیلومتر مربع، سی و هفتمین کشور وسیع در جهان بشمار می رود ترکیه شش همسایه آسیایی و دو همسایه اروپایی دارد و ایران با ۴۹۹ کیلومتر طولانی ترین خط مرزی را با ترکیه دارد. ترکیه از شمال به دریای سیاه، از شمال شرقی به گرجستان و ارمنستان، از شرق به جمهوری آذربایجان و ایران، از جنوب شرقی به عراق و سوریه، از جنوب غربی و غرب به دریای مدیترانه و دریای اژه محدود می شود. پایتخت این کشور آنکارا بوده و بزرگ ترین شهر و بندر دریایی آن استانبول است. این موقعیت فوق العاده باعث شده تا ترکیه در بین تمامی کشورهای خاورمیانه منحصر به فرد شناخته شود. حدود ۹۷ درصد از جغرافیای این کشور در قاره آسیا و ۳ درصد آن در قاره اروپا قرار دارد. این دو بخش به وسیله دریای مرمره و دو تنگه داردانل محل ارتباط دو دریای مرمره و اژه و بسفر راه ارتباطی دریای سیاه و دریای مرمره از یکدیگر جدا شده اند. مرزهای آبی این کشور حدود ۷۲۰۰ کیلومتر و مرز خشکی آن جمعا ۲۶۴۸ کیلومتر است. این سرزمین که در محاصره چهار دریا قرار دارد با داشتن ۵۰۰۰ مایل خط ساحلی، بخشی از بهترین سواحل حفاظت شده دریای اژه و مدیترانه را دارا می باشد. این کشور دارای تنوع آب و هوایی گسترده ای است. در حالی که منطقه جنوب شرقی این کشور دارای آب و هوای خشک می باشد، کرانه های دریای سیاه معمولاً ابری، مه آلود و بیشترین میزان بارش را دریافت می کند، در مدیترانه و دریای اژه زمستان هایی معتدل و مناطق کوهستانی در شرق، دارای زمستان هایی پر برف و بسیار سرد است. تابستان در ترکیه طولانی، گرم و کم باران است. بسته به موقعیت مکانی بارش سالانه در این مناطق از ۵۸۰ تا ۱۳۰۰ میلی متر متفاوت است و میزان بارش ها به سمت شرق کمتر می گردد. بطور کلی مناطق شمالی ترکیه آب و هوای اقیانوسی و در نواحی جنوبی دارای آب و هوای معتدل مدیترانه ای و در مناطق داخلی نسبتاً خشک و قاره ای است. از مجموع ۶۴۴۰ کیلومتر، حدود سه چهارم مساحت ترکیه را خطوط ساحلی فرا گرفته است. سواحل شمالی در امتداد دریای سیاه و دریای مدیترانه در جنوب و تنگه های مشهور بسفر و داردانل که بترتیب دریای سیاه را توسط دریای مرمره و اژه به دریای مدیترانه متصل می کنند.

۳-۲- گردشگری

سازمان جهانی گردشگری وابسته به سازمان ملل متحد؛ گردشگری را به مجموعه فعالیت هایی که افراد به هنگام سفر به مکانی خارج از محیط زندگی معمول خود انجام می دهند، تعریف کرده است. طول مسافرت نباید کمتر از ۲۴ ساعت و نه بیشتر از ۱۲ ماه متوالی بوده و هدف از آن تفریح، تجارت و دیگر اهداف باشد. در این مسافرت، جهانگرد نمی تواند درآمد حاصل از اشتغال کسب کند. (موسوی و دیگران، ۱۳۹۴: ۲۱۹) در عصر کنونی کشورها و جوامع بشری به صورت فزاینده ای به این حقیقت پی برده اند که برای حفظ وضع اقتصادی خود باید ابتکار عمل به خرج داده و در صدد یافتن راه های تازه ای برای گسترش روابط تجاری خود و خروج از وابستگی به تک محصول ها بر آیند. صنعت گردشگری زیرمجموعه صنایع خدماتی بوده و از آنجا که خدمات یکی از مواردی است که تولید و یا ارزش افزوده آن در محاسبه تولید ناخالص داخلی یک کشور لحاظ می گردد، در نتیجه درآمد حاصل از صنعت گردشگری در تولید ناخالص داخلی محسوب می شود و به صورت مستقیم بر رشد

اقتصادی اثرگذار است. (حقیقت و همکاران، ۱۳۹۰). گفته می‌شود گردش مالی صنعت گردشگری جهان در این قرن از گردش مالی بخش صنعت فراتر خواهد رفت و در آینده ای نزدیک دست کم به ۳ تریلیون دلار خواهد رسید. در این فرایند، کشورهایی که از جاذبه های وسیع گردشگری برخوردارند، به ازای هر ۳ درصد ارزش مالی جهانی این صنعت، سالانه درآمدی حدود ۳۰ میلیارد دلار برای خود ایجاد خواهند کرد. (نصراللهی و همکاران، ۱۳۹۰).

۳-۳- تاثیر درآمدهای گردشگری بر رشد اقتصادی

فرضیه صادرات منجر به رشد (ELGH) بیان می‌دارد که گردشگری می‌تواند به عنوان نوعی از صادرات محسوب شود، اما با این تفاوت که در صادرات کالا و خدمات، مصرف کننده آن را در کشور میزبان مصرف می‌کند، اما فرضیه ای که در ادبیات اقتصاد نقش گردشگری را مطرح می‌کند، به فرضیه گردشگری منجر به رشد معروف است، که حالت خاصی از فرضیه صادرات منجر به رشد است. بر طبق این نظریه، رشد اقتصادی یک کشور نه تنها تابعی از نیروی کار، سرمایه، صادرات و سایر عوامل موثر در اقتصاد آن کشور است، بلکه می‌تواند تحت تاثیر میزان گردشگر وارد به آن کشور نیز باشد. در واقع گردشگری به طرق مختلفی بر رشد اقتصادی تاثیر می‌گذارد (کورتس و پولینا، ۲۰۰۶).

۴- اقتصاد ترکیه

ترکیه پس از سال ۱۹۸۰ بسوی سیاست‌های جدید بهبود تراز پرداخت‌ها و کاهش نرخ تورم در کوتاه‌مدت و ایجاد اقتصاد مبتنی بر بازار و صادرات محور در بلندمدت حرکت کرد. کاهش ارزش پول مطابق با نرخ تورم، آزادسازی بیشتر نظام‌های تجاری و پرداخت‌ها، حذف کنترل‌های قیمتی، آزادسازی نرخ‌های بهره، حذف بسیاری از یارانه‌های دولتی و... بود. در تحقق رشد اقتصادی و تغییر راه اقتصاد ترکیه، عوامل بسیاری نقش داشته اند. بطورکلی، ثبات مدیریتی و آینده پژوهی و نگرش درست به آینده اقتصاد و سیاست ترکیه، اصلاحات ساختاری، تلاش برای حضور موثر در اقتصاد بین‌المللی، جذب سرمایه خارجی توجه، تلاش جهت ایجاد امنیت و ثبات، کاهش تنش و به حداقل رساندن تنش با همسایگان و توسعه مناسبات تجاری، هر یک به نوبه خود به شکوفایی اقتصاد ترکیه کمک بسیاری نمود. (صارمی و دیگران، ۱۳۹۷) استراتژی اصلی ترکیه در اقتصاد کلان برای دستیابی رشد اقتصادی بالا، گسترش بخش خصوصی و ایجاد سازوکار برای رقابت بیشتر بوده است. از سویی دیگر؛ سیاست خارجی ترکیه را می‌توان سیاستی چند بعدی و متوازن، با اولویت منافع اقتصادی و فعال شدن دیپلماسی اقتصادی برخوردار از قدرت نرم و دیپلماسی فرهنگی دانست. (فلاح پیشه و دیگران، ۱۳۹۴: ۴۵-۴۴) ترکیه در به ثمر رساندن سیاست های خصوصی سازی خود با به کارگیری جلب حمایت مردمی، شفافیت در سیاستگذاری و اجرا، ثبات اقتصادی و سیاسی و حمایت قوی دولت از بخش خصوصی توانسته تا حد قابل توجهی در این مسیر توفیق کسب کند. همچنین به دلیل دارا بودن بستر مناسب برای سرمایه گذاری و نزدیکی به بازار مصرفی آسیا یکی از مهمترین کشورها در جذب سرمایه خارجی بوده است. یکی دیگر از اهداف اقتصاد ترکیه در مسیر توسعه؛ کاهش تقاضای داخلی و تلاش در توسعه صادرات و توجه به افزایش بهره‌وری و استفاده از تکنولوژی برای آموزش نیروی کار اختصاص می‌باشد. (محمدی، ۱۳۸۷) ثبات و اراده سیاسی دولت و مردم نسبت به تغییر شرایط، الزامات الحاق کشور به اتحادیه اروپا و تسهیلات صندوق بین‌المللی پول از فرایند اصلاحات اقتصادی ترکیه به موفقیت این طرح کمک زیادی کرد. برنامه تثبیت اقتصادی با محوریت سیاست پولی که در پاسخ به بحران سال ۲۰۰۰-۲۰۰۱ به اجرا درآمد نیز سبب تحولات اساسی در سیاست های اقتصادی ترکیه شد. (صالحی، ۱۳۹۰) روند رو به رشد گردشگری در ترکیه تا ۲۰۱۴ نشان دهنده بهره برداری مناسب این کشور از فرصت های پیش آمده در ارتباط با گردشگری بوده است، که با به کارگیری راهکارهای مؤثر و سازنده، توانسته در تقویت جایگاه گردشگری گام های موثری بردارد. فرصت‌های گردشگری در ترکیه را می‌توان در چند محور مورد بررسی قرار داد:

۴-۱- جذب سرمایه های خارجی

اصلاحات اقتصادی صورت گرفته در ترکیه از دهه ۱۹۸۰ را می توان تلاشی گسترده در راستای دستیابی به اهداف توسعه و پیشرفت در این کشور قلمداد نمود که تحقق این امر با جذب سرمایه های خارجی به منظور ساخت زیر بناهای اقتصادی ترکیه میسر گردید. اهمیت سرمایه گذاری خارجی در این کشور سبب گردیده که دولت ترکیه همواره با سرلوحه قرار دادن توسعه و تداوم این روند در ساختارهای اقتصادی کشور، تسهیلات گستردهای را به منظور جذب سرمایه های خارجی ایجاد نماید. (Altunisik & Tur, 2005:82-83) ترکیه از جمله کشورهای در حال توسعه است که با حذف قوانین سخت گیرانه، حمایت گسترده دولت از بخش خصوصی و ایجاد تسهیلات و تمهیدات قانونی، سبب جذب گسترده سرمایه های خارجی شده است. رونق صنعت گردشگری نیز فرصت مناسبی را در جهت سرمایه گذاری گسترده تر در اختیار این کشور قرار داده است.

۴-۲- تعامل با اتحادیه اروپا

ترکیه سالیان متمادی است که تلاش های گسترده ای را برای پیوستن به اتحادیه اروپا آغاز نموده است. تغییرات صورت گرفته در قانون اساسی و انجام اصلاحاتی مبتنی بر گرایشات این اتحادیه، از جمله راهکارهای این کشور برای پیوستن به اتحادیه اروپا به شمار می آید. (Ifantis & Verney, 2009) رشد صنعت گردشگری این کشور که در نتیجه اقدامات مؤثر قانونی و بهبود استانداردهای رفاهی که مبتنی بر راهکارهای علمی صورت گرفته، سبب شده که همه ساله جمع کثیری از مردم اروپا به این کشور سفر کنند. که می تواند بسترهای لازم را برای تعامل گسترده تر ترکیه با اتحادیه اروپا را فراهم سازد. نگرانی از پذیرش کشوری مسلمان با جمعیتی کثیر در این اتحادیه یکی از دلایلی است که اتحادیه اروپا را از پذیرش عضویت ترکیه باز می دارد؛ لذا تعامل میان مردمان ترکیه و اتحادیه اروپا در قالب گردشگری می تواند در دراز مدت بسترها و شرایط مساعدتری را برای پذیرش این کشور فراهم آورد.

۴-۳- ایفای نقشی مؤثر در منطقه

تلاش ترکیه برای ایفای نقشی تاثیرگذار در مناسبات منطقه ای و همگامی با تحولات و الگوهای حاکم بر روابط بین الملل، بستر مناسبی را برای بهره گیری این کشور از مناسبات منطقه ای در راستای تحقق اهداف توسعه و به ویژه صنعت توریسم فراهم نموده است. تلاش دولت ترکیه برای ارائه تسهیلات به سرمایه داران منطقه ای و رشد گردشگری درون منطقه ای از جمله فرصت هایی است که این کشور در راستای توسعه صنعت توریسم از آن بهره لازم را برده است.

۵- گردشگری در ترکیه

جلوه های طبیعی، فرهنگ و تمدن کهن، آثار باستانی و مذهبی، استعداد و توانمندی های بسزایی در جذب جهانگردان دارند که با سرمایه گذاری مناسب در بخش های مختلف این صنعت و حفظ جایگاه خود در جهان می توانند سالانه میلیاردها دلار از این صنعت بهره برداری کنند. به طور کلی صنعت گردشگری عمده تر از دو جهت حائز اهمیت است؛ آشنایی مردم را با دیگر فرهنگ ها، نژادها، اقوام، سرزمین ها و گویش ها فراهم می نماید و از نظر اقتصادی که یکی از منابع درآمد و ارزآور محسوب می شود. پیش بینی های صورت گرفته توسط شورای جهانی مسافرت و گردشگری نشان می دهد که تا سال ۲۰۲۶ بخش گردشگری ۴ درصد به سهم تولید ناخالص داخلی کمک خواهد کرد و منجر به ایجاد ۳۷۰ میلیون فرصت شغلی جدید در سراسر جهان (از هر ۱۰ شغل یک فرصت شغلی مربوط به گردشگری) خواهد شد. این پیش بینی چشم انداز بخش گردشگری را در بسیاری از کشورهای جهان مطلوب ارزیابی می کند بطوری که از نظر کارشناسان اقتصادی صنعت گردشگری از موثرترین راه های مبارزه با فقره معرفی می شود. کشور ترکیه با وجود جاذبه های طبیعی، تاریخی، فرهنگی تلاش کرده با تمرکز بر جذب گردشگران بین المللی و سرمایه گذاری در بهبود زیرساخت های حمل و نقل، اقامتی و ... درآمدهای حاصل از ورود توریسم بین المللی را جایگزین درآمدهای دیگر کرده و رشد پایدار آن توانست به مکانیزم های انگیزشی و مقرراتی که در این کشور برای آن لحاظ شده بود، نسبت دهد؛ تا جایی که در سال ۲۰۱۵ مخارج مستقیم بخش گردشگری حدود ۵ درصد از تولید ناخالص

داخلی این کشور را تشکیل داده بود و با احتساب مشارکت غیرمستقیم سفر و گردشگری در اقتصاد ترکیه، میزان مشارکت آن در سال ۲۰۱۵ به حدود ۱۳ درصد از تولید ناخالص داخلی آن رسید. ترکیه امروز کشوری ست با اقتصادی توسعه یافته که با بیش از ۷۰۰ میلیارد تولید ناخالص داخلی در سال، رتبه نوزدهم را از نظر تولید ناخالص داخلی در سال ۲۰۱۷ داشته است. آمارهای جهانی این کشور را توسعه یافته و در شمار بیست کشور صنعتی می دانند. امروزه، اقتصاد ترکیه را بعنوان یک بازار نوظهور و رو به رشد ارزیابی می شود و به لحاظ وضعیت اقتصاد، در رتبه ششم اروپا به شمار می رود. اتخاذ مواضع سیاسی، جهت نزدیکی و گسترده شدن روابط با کشورها یکی از دیگر از عوامل موثر در جذب گردشگر و سرمایه گذاری خارجی است. همچنین بر اساس داده های رسمی، ترکیه از ژانویه تا ژوئیه گذشته میزبان بیش از ۲۳ میلیون بازدیدکننده خارجی بوده که با افزایش سالانه ۱۲۸ درصدی، راه را برای کسب درآمد ۳۷ میلیارد دلاری هدف گذاری شده دولت از محل گردشگری در سال ۲۰۲۲ هموار کرده است. براساس آمار و گزارشات شورای جهانی سفر و گردشگری (WTTC) در سال ۲۰۱۹ سهم گردشگری در تولید ناخالص ملی ترکیه ۷۷/۶ میلیارد دلار برابر با ۱۱ درصد تولید ناخالص ملی کشور بوده است. در حوزه اشتغال زایی در بخش گردشگری در سال ۲۰۲۰، ۸/۱ درصد از اشتغال کل کشور در بخش گردشگری مشغول می باشند. براساس اطلاعات موجود از سازمان جهانی جهانگردی، درآمد حاصل از گردشگری ترکیه در سال ۲۰۱۹ رقمی بالغ بر ۲۹۸ میلیارد دلار می باشد. لذا، اهمیت این صنعت در کشور ترکیه توسط دولت و آحاد مردم شناسایی و نهادینه شده است.

۶- استراتژی ترکیه در گردشگری

۶-۱- برنامه ریزی

طراحی، ارائه یک برنامه مدون با نگاه به آینده و مدیریت اجرایی تا حصول نتیجه که رشد اقتصادی را پشتیبانی کرده و از نظر فیزیکی کاربردی و قابلیت اجرایی را داشته باشد. از سویی دیگر بتواند در راستای اجرا، جامعه را با خود همراه نماید و دارای پتانسیل رقابت با قدرت های جهانی در عرصه گردشگری را داشته باشد.

۶-۲- سرمایه گذاری

جذب منابع و سرمایه گذاری و مشوق های تضمین شده با هدف بازایی سهم این بخش در اقتصاد ملی و کسب حمایت جوامع اروپایی و سرمایه گذاران خارجی. ارائه تسهیلات جهت نوسازی اقامتگاه های گردشگری در کوتاه مدت و تشویق سرمایه گذاری در مناطقی غیر از کرانه های ساحلی تا با ایجاد متنوع سازی، پراکندگی و گسترش فعالیت های گردشگری در کشور شود.

۶-۳- تحقیق و توسعه

انجام مطالعات علمی متنوع مرتبط و جذب پژوهشگران و بررسی عوامل تعیین کننده در فعالیت های گردشگری، تعیین مدل ها و روندها در مقیاس ملی و بین المللی و پژوهش در زمینه افزایش میزان منافع اقتصادی و حذف اثرات منفی ناشی از فعالیت های گردشگری.

۶-۴- توسعه در سیستم حمل و نقل

کارآمدی و ایجاد دسترسی جاده ای، ریلی، هوایی و دریایی برای مناطقی در سطح ملی و بین المللی. توسعه و حذف مشکلات حمل و نقل و زیرساختی علی الخصوص در مراکز گردشگری متناسب با پراکندگی و رشد جمعیتی جغرافیای منطقه. بهبود وضعیت حمل و نقل ریلی و دریایی، افزایش سطح امنیت و بهبود وضعیت حمل و نقل ریلی و دریایی و بخصوص حمل و نقل هوایی با توجه به جغرافیای کوهستانی و گسترده ترکیه.

۵-۶- آموزش

ایجاد و تدوین یک برنامه آموزشی در گردشگری آموزش تخصصی برای تربیت نیروی کار مورد نیاز صنعت گردشگری، قراردادهای تبادل دانشجو در حوزه گردشگری با کشورهای موفق در عرصه توریسم و آموزش های متناسب در درس تحصیلی به منظور آشنایی نیروی کار جوان و همچنین، توسعه ارتباطات در حوزه صدا و تصویر؛ آموزش های معمول در شبکه های تصویری.

۶-۶- برندسازی متناسب با پتانسیل های موجود

لازمه ی برندسازی وجود میراث تاریخی و غنای فرهنگی، طبیعی و فرهنگی در اماکن و شهرها و تبدیل آنها به یک نقطه هدف و جذاب برای جذب گردشگران؛ همچون تدوین برنامه ها و پروژه های توسعه در شهرها آنکارا، استانبول، ازمیر و آنتالیا. بازسازی بناهای فرهنگی، تاریخی و برگزاری برنامه های بومی مطابق با استانداردهای بین المللی و یا برندسازی متناسب با موقعیت جغرافیایی و اقلیم منطقه، مانند خط ساحلی و یا چشمه های آبگرم و تبلیغ برای جذب گردشگران ساکن در عرض های شمالی. برنامه ریزی جهت ایجاد و توسعه مناطق ورزشی و تفریحی و کلوب های تمرینات ورزشی، توریسم دریایی، احیا و ساخت بنادر مناسب کشتی های تفریحی، ایجاد مراکز خرید متناسب با منطقه و جغرافیای انسانی و یا فعالیت های گردشگری مبتنی بر کنفرانس ها و نمایشگاه ها.

۷-۶- تعاملات بین المللی ترکیه با سیاست ورزی بین المللی مدرن جهت جذب گردشگر

حضور فعال در سازمان های منطقه ای و بین المللی از جمله (سازمان همکاری اسلامی OIC)؛ (گروه هشت کشور اسلامی در حال توسعه با نام اختصاری D8). استفاده از مشاوران معتبر بین المللی و بررسی و تدوین مطالعات بازارهای هدف و تهیه برنامه های تبلیغاتی.

۷- عوامل موفقیت ترکیه در رشد صنعت گردشگری

گردشگری ترکیه بر اساس جاذبه های باستان شناسی و تاریخی و سواحل زیبای این کشور در کنار دریای اژه و دریای مدیترانه از دهه ۱۹۸۰ شکل گرفت. ارزان بودن خدمات و محصولات گردشگری، کیفیت خوب امکانات اقامتی، دفاتر خدمات مسافرتی حرف های، راهنمایان تور و توسعه امکانات حمل و نقل گردشگری در کنار پروژه احداث هتل های لوکس در خط ساحلی آنتالیا از جمله مزیت هایی بود که ترکیه را در طول دو دهه اخیر به عنوان یکی از مهمترین مقاصد گردشگری تبدیل کرد. از دیگر عوامل تأثیرگذار در توسعه صنعت گردشگری ترکیه می توان لغو روادید یا تسهیل در ارائه روادید با اکثر کشورها، وجود آزادی های اجتماعی و فرهنگی برای گردشگران و استفاده از گردشگری به عنوان یک اهرم اقتصادی کار آفرین اشاره نمود. عوامل موثر در رشد صنعت گردشگری ترکیه را می توان در موارد زیر خلاصه نمود.

۱-۷- ایجاد امنیت در گردشگری

یکی از مهمترین عوامل در سیاست گذاری های مربوط به گردشگری، عنصر امنیت است. ترکیه با برقراری و مدیریت در امنیت ملی از طریق کنترل مرزها و کنترل ورودی ها و خروجی های گردشگران، اطمینان از امنیت و سلامتی شهروندان در خارج از کشور، حفظ و تداوم روابط بین الملل براساس قانون اساسی، برقراری امنیت گردشگران در زمان ورود، اقامت و خروج از کشور توانسته در جذب گردشگر توفیق حاصل نماید. از سویی دیگر می توان گفت یکی از موثرترین حضور و دخالت دولت ها در حوزه صنعت توریسم ایجاد امنیت مناسب می باشد که خود در تأمین سایر اهداف سیاسی از جمله جلب اعتماد جهانی، کسب وجهت برای دولت و تثبیت اصول فرهنگی - اجتماعی جامعه نقش بسزائی ایفا می نماید. (معصومی، ۱۳۸۴)

۷-۲- اصلاح و تسهیل در قوانین

بر اساس اصل ۱۶۶ قانون اساسی ترکیه، اقدامات قانونی لازم در خصوص توسعه سرمایه‌گذاری و تجارت خارجی در نظر گرفته شده است. با توجه به اینکه ترکیه اقتصاد خود را بر پایه گردش سرمایه و تجارت خارجی بنا نهاده، لذا با اتخاذ تدابیر مؤثر سعی در رشد و گسترش آن دارد. از این روی اقداماتی قانونی در خصوص تجارت و جذب سرمایه‌های خارجی بر مبنای نفع عمومی و شرایط مورد نیاز تبیین نموده است. این امر در نهایت حضور مؤثر سرمایه‌های خارجی و فعالیت شرکت‌های بزرگ اقتصادی را به منظور توسعه زیرساخت‌های اقتصادی ترکیه در پی داشته است.

۷-۳- پیشگامی در ارائه تسهیلات

در میان کشورهای اسلامی ترکیه بیشترین تسهیلات رفاهی و قانونی را در اختیار شرکت‌های سرمایه‌داری و گردشگران بین‌المللی قرار می‌دهد؛ در سال ۲۰۰۸ سازمان گردشگری جهانی، ترکیه را به عنوان نقطه طلایی منطقه معرفی نمود، که با نرخ مبادلات جذاب و اقداماتی در خصوص ایجاد تسهیلات در صدور ویزا، رشد ۱۲٪ را در تعداد ورودی نسبت به سال ۲۰۰۷ نشان می‌دهد. این سازمان در سال ۲۰۱۳ نیز ترکیه را به عنوان کشوری موفق که توانسته طی سال‌های متمادی در فهرست ۱۰ مقصد برتر جهان قرار بگیرد معرفی کرده است.

۷-۴- اهمیت نقش آموزش

آموزش ایفاگر نقشی کلیدی در توسعه صنعت گردشگری به شمار می‌آید، ترکیه با بهره‌گیری از اصول علم آموزش در سطوح مختلف دانشگاهی سبب گردید که توسعه گردشگری این کشور از دهه ۱۹۸۰ رشد سریع تری به خود بگیرد و به عنوان کشوری که پیشگام دستیابی به اهداف توریسم در سطح منطقه ای و بین‌المللی بوده و از دهه ۱۹۹۰ آموزش توریسم را در سطوح عالی خود آغاز نمود، شناخته شود؛ گرچه در سال ۱۹۶۵ پیشنهاد شده و شروع آن به اواخر دهه ۶۰ و اوایل دهه ۷۰ می‌رسد. (90-89:2006, Hsu)

۸- نتیجه

ثبات مدیریتی، درک جایگاه علمی آینده پژوهی و نگرش درست به آینده اقتصاد و سیاست ترکیه، اصلاحات ساختاری، تلاش برای حضور مؤثر در اقتصاد بین‌المللی، جذب سرمایه خارجی توجه، تلاش جهت ایجاد امنیت و ثبات، کاهش تنش و به حداقل رساندن تنش با همسایگان و توسعه مناسبات تجاری، هر یک به نوبه خود به شکوفایی اقتصاد ترکیه کمک بسیاری نمود. مهمترین موفقیت ترکیه در صنعت توریسم؛ شناخت کامل و صحیح از ظرفیت‌های صنعت گردشگری و تدوین استراتژی و راهبردهای مناسب برای جذب گردشگران می‌باشد. از سویی دیگر، ارتقای روابط خارجی و تلاش برای ایفای نقشی تاثیرگذار در مناسبات منطقه‌ای، تحولات و الگوهای حاکم بر روابط بین‌الملل، سبب ایجاد بستری مناسب برای بهره‌گیری این کشور از مناسبات منطقه‌ای در راستای تحقق اهداف خود در مسیر توسعه و صنعت توریسم گردیده است. جذب سرمایه‌گذاری خارجی و تضمین مالی توسط بخش دولتی، ارزان بودن خدمات و تسهیلات ارائه شده سبب تسریع در رشد اقتصادی و رونق بازار کار گردیده است. یکی دیگر از دلایل مهمی که حاکمیت کشور ترکیه، توسعه و رونق گردشگری را بجد دنبال می‌نماید، افزایش اشتغال و هم افزایی اقشار کشور در مسئله گردشگری می‌باشد. مطالعات تخصصی و علمی در روش‌های معرفی و تبلیغ اماکن توریستی در مناطق مختلف جغرافیایی، با ایجاد زیرساخت‌های مورد نیاز و تأمین امنیت، سبب پراکندگی و توسعه در مناطق مختلف ترکیه (حسب توانمندی‌های گردشگری موجود محلی) و جلوگیری از انباشتگی مالی و شغلی در یک محدوده‌ی خاص جغرافیایی می‌شود.

جذب سرمایه گذاری خارجی و تضمین سرمایه گذاری توسط بخش دولتی و ارائه تسهیلات ارزان تضمین شده، افزایش میزان مشارکت مردمی و رشد اشتغال و افزایش درآمد آزایی ملی را به دنبال خواهد داشت. با عملی شدن نتایج این چنین مطالعاتی می توان توسعه همه جانبه منطقه برای جذب گردشگر، بیرون آمدن منطقه از انزوای سیاسی و جغرافیایی و گردشگری، حفظ سواحل با تاکید بر توسعه پایدار و بهبود بخشیدن به هویت ملی و منطقه ای دست یافت.

۹- نتیجه

- ۱- اقبالی، حمید و جعفری، افسانه (۱۴۰۰). تحقیقات بازار هدف ترکیه. معاونت گردشگری دفتر بازاریابی و توسعه گردشگری خارجی. ص. ۴.
- ۲- امید، علی و رضایی، فاطمه. (۱۳۹۰) عثمانی گرایی جدید در سیاست خارجی ترکیه: شاخص ها و پیامدهای آن در خاورمیانه، فصلنامه روابط خارجی، سال سوم، شماره ۳.
- ۳- حقیقت، علی و خرسندیان، عبدالخالق و عربی، حامد (۱۳۹۲). بررسی رابطه علیت میان رشد اقتصادی و توسعه گردشگری در کشورهای خاورمیانه و شمال آفریقا. فصلنامه سیاست های راهبردی و کلان، سال یکم، شماره دوم، صص ۷۱-۱۰۸.
- ۴- دهستانی، بهبود. (۱۳۸۳) برنامه ریزی کالبدی گردشگری (مطالعه موردی: شهرستان آستارا)، پایان نامه دوره کارشناسی ارشد رشته جغرافیا و برنامه ریزی شهری، استاد راهنما دکتر حسین شکویی.
- ۵- دهشیری، محمدرضا. پورعلی، پریسا. قائدی، محمدرضا. (۱۴۰۱) مطالعه تطبیقی دیپلماسی فرهنگی ایران و ترکیه در عراق ۲۰۰۳ تا ۲۰۲۰. فصلنامه علمی مطالعات روابط بین الملل. دوره ۱۵، شماره ۱.
- ۶- حمید سفیدگر شهانقی. (۱۳۹۳) آنچه که از ترکیه باید بدانید. انتشارات اثلشن.
- ۷- ژان پل رو مترجم خان بابا بیانی. (۱۳۵۲) ترکیه: جغرافیا، اقتصاد، تاریخ، تمدن، فرهنگ بنگاه ترجمه و نشر کتاب تاریخ
- ۸- صارمی، محمدرضا، سنایی، اردشیر. (۱۳۹۷) جایگاه سیاست گذاری های اقتصادی در ثبات سیاسی ترکیه پس از ۲۰۰۲. فصل نامه مطالعات روابط بین الملل، سال یازدهم، شماره ۴۲.
- ۹- صالحی، سیدجواد (۱۳۹۰). نقش کارآمدی اقتصاد در پیروزی حزب عدالت و توسعه در ترکیه. (irpolitics.blogfa.com)
- ۱۰- فلاحت پیشه، حشمت اله، شریتی، وحید و محمد مهدی مظفری. (۱۳۹۴). سیاست خارجی ترکیه در قفقاز جنوبی و منافع ایران و روسیه. فصل نامه پژوهش های راهبردی سیاست. سال سوم، شماره ۱۲.
- ۱۱- کرمی، جهانگیر و کریمیان علیرضا، (۱۳۹۸). سیاست اوراسیایی ترکیه: منافع و دستاوردها. فصلنامه پژوهش های روابط بین الملل، دوره نهم، شماره پیاپی سی و دوم، ص. ۱۴۲
- ۱۲- محسنی، رضاعلی. (۱۳۸۸) گردشگری پایدار در ایران: کارکردها، چالش ها و راهکارها. مجله فضای جغرافیایی. دوره ۹. شماره ۲۸ صص: ۱۴۹-۱۷۱.
- ۱۳- محمدی، مجید. (۱۳۸۷). دلایل و زمینه های رشد و توسعه اقتصادی ترکیه در دوران اخیر. قابل دسترس در پایگاه خبری تحلیلی هراز نیوز.
- ۱۴- محنت فر، یوسف. (۱۳۹۴) بررسی اثر درآمدهای گردشگری بر رشد اقتصادی کشورهای منطقه چشم انداز؛ یک مطالعه تجربی طی دوره (۱۳۹۱-۱۳۷۴). اولین همایش بین المللی علمی - راهبردی توسعه گردشگری جمهوری اسلامی ایران، چالش ها و چشم اندازها.
- ۱۵- معصومی، محمود. (۱۳۸۴). ماهیت گردشگری، تهران: پیک کویر.
- ۱۶- موسوی شفا، مسعود؛ امین بیدختی، علی اکبر و اسماعیل شهابی، سید مجتبی. (۱۳۹۱). «تأثیر بی ثباتی سیاسی خاورمیانه بر صنعت گردشگری ایران در دوره پس از ۱۱ سپتامبر ۲۰۰۱»، فصلنامه روابط خارجی، ش ۲، ص ۲۱۹.
- ۱۷- نصراللهی، خدیجه، اکبری، نعمت اله و صفورا رضانی (۱۳۹۲) ایجاد، تخصیص، توزیع، مصرف و پس انداز درآمد ارزی حاصل از مخارج گردشگری بین المللی در بخش های مختلف اقتصادی استان اصفهان، فصلنامه پژوهش های اقتصادی (رشد و توسعه پایدار).

1-Altunisik, Meliha, Benli, Tur 2005; Turkey: challenges of continuity and change, London, New York: Routledge Curzon.

2-Verney, Susannah, Ifantis, Kostas 2009; Turkey's road to European Union membership: national identity and political change, London, New York: Routledge

3- Hsu, Cathy H C 2006; Global tourism higher education: past, present and future, New York, London: Routledge.

<https://pars.euronews.com/2022/08/31/turkish-economy-grows-76-percent-despite-fastest-inflation>.

[http://www.mfa.gov.tr/turkey_s-relations-with-central-asian-\(republics.en.mfa\)](http://www.mfa.gov.tr/turkey_s-relations-with-central-asian-(republics.en.mfa)).

Investigating the growth factors of the tourism industry and economic prosperity in Turkey

Morteza heydarzadeh

Researcher in the field of earth sciences

Mohammad omrani khorasani¹

Tourism researcher

Abstract

One of the ways to achieve sustainable development is to implement tourism development programs at local, national and international levels. The tourism industry has high potentials in environmental, cultural and historical fields, which planning and paying attention to it in line with sustainable development leads to the economic growth of countries. Today, tourism is known as one of the important pillars of development, economy and growth in the countries of the world. Tourism, as the most profitable and currency-generating industry, has made a significant contribution to reducing poverty and improving living standards and positive cultural interactions, an important social fact that is generally viewed from the perspective of cultural and developmental balance (social justice). Over the past six decades, the continuous development that Turkey's tourism industry has experienced. It has caused one of the largest and fastest countries in the world to experience a high economic growth rate. Considering the growth of the tourism industry and economic prosperity in Turkey, the reasons and policies for the development of the tourism industry are examined in this article.

keywords: Turkish tourism. Economic growth. Investment . public education

---

1-Corresponding Author